

FEJÉRDY ANDRÁS

AZ 1822. ÉVI MAGYAR NEMZETI ZSINAT ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK*

Az 1822. évi pozsonyi nemzeti zsinat szentszéki fogadtatásáról az eddigi legátfogóbb munka Meszlényi Antal *A jozefinizmus kora* című kötete.¹ A szerző a témának egy önálló fejezetet szentelt, amelyben a korábbi szakirodalom² eredményein túl a Vatikáni Titkos Levéltárban a bécsi nunciátúra anyagából feltárt dokumentációra támaszkodott. A nuncius által Rómába írt jelentések, illetve az államtitkárságról a nunciatusnak írott üzenetek tartalmát Meszlényi mindenképp a bécsi jozefinista egyházpolitika összefüggésrendszerében elemezte és a zsinat előkészítési folyamatának rekonstruálására használta fel, így csak érintőlegesen foglalkozott a Szentszéknek a magyar nemzeti zsinattal kapcsolatban elfoglalt álláspontjával.

Az alábbiakban arra teszünk kísérletet, hogy az Esztergomi Prímási Levéltár, a Vatikáni Titkos Levéltár (*Archivio Segreto Vaticano*), valamint a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchiv anyagaira támaszkodó eddigi szakirodalom eredményeit³ a Vatikáni Államtitkárság Második Szekciójának Történeti Levéltárában (*Archivio Storico della Seconda Sezione [dei Rapporti con gli Stati] della Segreteria di Stato*) feltárt forrásokkal összevetve és kiegészítve a korábbiaknál pontosabb képet rajzoljunk arról, hogy a Szentszék hogyan viszonyult a magyar nemzeti zsinathoz az előkészítés során, és miként alakult a római álláspont a zsinat megkezdését, majd lezárását követően. Elemzésünk során elsősorban nem az események részletes rekonstruálását tartjuk szem előtt, hanem – három, eddig ismeretlen forrásra támaszkodva – az elvi álláspont változását kívánjuk bemutatni és elemezni.

* A tanulmány az OTKA NK 83799 sz. kutatási programja keretében készült.

¹ MESZLÉNYI Antal: *A jozefinizmus kora Magyarországon (1786–1846)*. Budapest, 1934.

² Mindenekelőtt: CSERNÓCH János: *Nemzeti zsinat*. Magyar Sion 33(1895) 881–913.; PÁL Mátyás: *A pozsonyi nemzeti zsinat 1822-ben*. Religio 51(1912) 30–33. 470–471; 488–490; 503–505; 520–521.

³ Meszlényi Antal, Csernoch János és Pál Mátyás idézett művein kívül különösen: RITSMANN Pál: *Az 1822. évi nemzeti zsinat és a kormányhatóságok*. In: A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve. X. Szerk. MISKOLCZY Gyula. Budapest, 1940. 150–186.

Pietro Caprano⁴ szakvéleménye a készülő nemzeti zsinatról

Paolo Leardi⁵ bécsi nuncius 1820. augusztus 21-én kelt jelentésében számolt be először a nemzeti zsinat 1819 januárjában megkezdett előkészületeiről.⁶ Jóllehet az ügyről ettől fogva rendszeresen tájékoztatta feletteseit,⁷ az államtitkárság először csak 1822 késő tavaszán szentelt komolyabb figyelmet a készülő zsinatnak. Erre azt követően került sor, hogy a nuncius megküldte Rómába Jakob Frint⁸ bécsi udvari plébánosnak az osztrák egyház problémáinak megoldására tett kompromisszumos javaslatával együtt a – Giuseppe Molajoni⁹ passzionista havasalföldi általános helynök útján beszerzett – zsinat összehívására vonatkozó 1821. március 23-i királyi leiratot és egy Rudnay Sándor¹⁰ primásnak tulajdonított feljegyzést,¹¹ amely Szepeszy

⁴ Pietro Caprano (1759–1834) bíboros. A jezsuita Collegium Romanum növendéke, majd tanára. 1809–1814 Észak-Olaszországba deportálták, mert nem volt hajlandó együttműködni a napóleoni kormánnyal. 1814 után különböző tisztségeket viselt a római kúriában. 1816-tól iconiumi címzetes püspök. 1822. november 9. és 1823. március 10. között a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának titkára, a Consalvi nevével fémjelzett politika egyik legjelentősebb végrehajtója. 1823–1828 között a Propaganda Fide kongregáció titkára. 1826-ban XII. Leó pápa in pectore kardinálissá nevezte ki. 1829-től az Index Kongregáció prefektusa. Vö. RACO, Francesco: *Caprano, Pietro*. In: *Dizionario Biografico degli Italiani* (=DBI) Vol. 19. Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani. Roma, 1976. p. 163–165.

⁵ Paolo Leardi (kb. 1761–1823) ezeusi c. érsek, 1817–1823 között bécsi nuncius. SQUICCIARINI, Donato: *Die Apostolische Nuntiatur in Wien*. Libreria Editrice Vaticana. Città del Vaticano, 2000. 215–217.

⁶ Paolo Leardi bécsi nuncius 490. sz. jelentése, 1820. augusztus 21. Archivio Segreto Vaticano (=ASV), Archivio della Nunziatura Apostolica in Vienna (Arch. Nunz. Vienna), Vol. 247. 71r–v. A dokumentumra hivatkozik MESZLÉNYI: *i. m.* 252.

⁷ Vö. Paolo Leardi bécsi nuncius 586. (1821. május 2.), 617. (1821. július 30.), 634. (1821. szeptember 24.) 658. (1821. november 20.) 674. (1821. december 31.) sz. jelentéseit. ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 129v–130v; 153r–v; 166r–v; 181r–v; 191v.

⁸ Jakob Frint (1766–1834) Sankt Pölten-i püspök. Bécsben tanult teológiát, 1795-ben szentelték pappá. 1801-től udvari káplán, 1804-től teológiai tanár. 1810-ben császári udvari és várplébános, 1816-tól az általa alapított bécsi papnevelő-intézet (Augustineum-Frintaneum) vezetője. 1822-től I. Ferenc gyóntatója. 1827-től haláláig Sankt Pölten-i püspök. SAUSER, Ekkart: *Frint, Jakob*. In: *Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon* (=BBKL) 22. Bautz, Nordhausen, 2003. 376–378.

⁹ Giuseppe Maria della Passione Molajoni (1780–1859) passzionista szerzetes, nicopolisi püspök. Több éven keresztül Bulgáriában misszionárius, és nicopolisi általános helynök. 1825-től nicopolisi püspök, és Havasalföld apostoli adminisztrátora. 1847-ben a Havasalföldön körülvette kialakult feszültségek miatt lemondott. Raymund Netzhammer, Josef Molajoni, CP, Missionsbischof von Bukarest 1825–1847. Missionsverlag St. Ottilien, Sankt Ottilien, 1929.

¹⁰ Rudnay Sándor (1760–1831) bíboros, esztergomi érsek. 1785-ben szentelték pappá, 1805-től esztergomi kanonok. 1808–1814 között a helytartótanács tagja, udvari tanácsos és magyar udvari kancelláriai előadó. 1816–1819 között erdélyi püspök, majd haláláig esztergomi érsek,

Ignác¹² erdélyi püspök számára a nemzeti zsinaton tárgyalandó pontok alapján összefoglalta azokat a kérdéseket, amelyekkel az erdélyi egyházmegyei zsinatnak foglalkoznia érdemes.¹³

Az államtitkárság minden bizonnyal úgy értékelte, hogy a nuncius ezen 717. számú dispacciójában szereplő témakörök és dokumentumok egyedülálló módon foglalják össze mindazokat a problémákat, amellyel az egyháznak a jozefinista szemléletű bécsi kormányzat által irányított osztrák örökös tartományokban és Magyarországon szembe kell néznie. Elérkezettnek látták tehát az időt, hogy a nuncius számára részletesebb elvi és gyakorlati útmutatást adjanak. Az e célból Pietro Caprano által kidolgozott háttér-dokumentum¹⁴ alapján a korábbiaknál pontosabban rekonstruálható, miként vélekedett a Szentszék 1822 májusában, néhány hónappal a zsinat kezdete (1822. szeptember 8.) előtt a magyar egyházi kezdeményezésről. A dokumentumból tehát behatóan megismerhetjük „a szentszéknek a zsinattal szemben, annak megnyitása előtt foglalt álláspontját”.¹⁵ Az elaborátum magyar nemzeti zsinat ügyével foglalkozó része két nagyobb kérdéskör szempontjából elemzi Róma általános aggodalmait: egyrészt a bécsi udvar és pápa jogigényei közötti ellentétek, másrészt pedig a helyi egyház és a Szentszék közötti joghatósági igények közötti feszültségek vonatkozásában.

Caprano a bécsi kormányzat által a zsinattal kapcsolatban magának vindikált jogokra vonatkozó fenntartásait elsősorban a királyi leiratra

1828-tól bíboros. VICIÁN János: *Rudnay Sándor*. In: *Magyar Katolikus Lexikon* (=MKL) 11. Budapest, 2006. 765–766.

¹¹ „Lo stesso Prelato [Szepeszy Ignác] avendogli [Giuseppe Molajoninak] comunicato il decreto di Sua Maestà Imperiale e Reale al Primate di Ungheria sui punti da trattarsi nel Sinodo Nazionale, e di quelli dal Primate trasmessi allo stesso Vescovo di Transilvania da trattarsi nel Sinodo Diocesano da premettersi all'altro, ne ha preso copia che mi è ieri pervenuta.” Paolo Leardi bécsi nuncius 717. sz. bizalmas jelzésű jelentése. (1822. április 27.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 221v.

¹² Szepeszy Ignác (1780–1838) megyéspüspök. 1803-ban szentelték pappá. 1808–1819 között egri kanonok, majd borsodi főesperes és kispépost. 1820–1827 között erdélyi püspök. 1827-től pécsi püspök. 1831-től a Magyar Tudományos Akadémia Tagja. VICIÁN János: *Szepeszy Ignác*. In: MKL 13. 2008. 185.

¹³ Paolo Leardi bécsi nuncius 717. sz. bizalmas jelzésű jelentése. (1822. április 27.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 221r–v.

¹⁴ Sentimento sugli affari contenuti nel Dispaccio riservato di Monsig. Nunzio di Vienna in data del 27 Aprile decorso (1822). Segreteria di Stato, Sezione per i Rapporti con gli Stati, Archivio Storico. (=SS.RR.SS.) Archivio della Sacra Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari. (=AA.EE.SS.) Periodo I, Austria, 1822. (=Austria, 1822.), posizione (=pos.) 40. fascicolo (=fasc.) 9. 3r–37r.

¹⁵ CSERNOCH: *i. m.* 892.

reflektálva fogalmazta meg.¹⁶ A zsinat összehívásának engedélyezésére, az elnök és a résztvevők körének meghatározására, a tárgyalandó kérdések megszabására, valamint a meghozott határozatok uralkodói jóváhagyására vonatkozó jogigényeket egyértelműen a febronianista egyházszemléleten nyugvó jozefinista elvek következményének értékelte.¹⁷

Az összes közül leginkább a zsinati dekrétumok királyi jóváhagyásának követelményét kritizálta, mint ami homlokegyenest ellenkezett a Szentszék legfőbb felügyeleti jogával. Elvi-teológiai szempontból azért nevezte ezt elfogadhatatlannak, mert az uralkodói jóváhagyás igénye ellentmond az isteni alapítású egyház belső autonómiájának, tudniillik hogy hitelvi és egyházfegyelmi ügyekben külső befolyástól mentesen alkothasson törvényeket. Negatív álláspontjának alátámasztására ugyanakkor (jog)történeti érvelést is alkalmazott. Egyrészt hangsúlyozta, hogy ilyen külső befolyásra korábban nem volt példa, még az ókori, gyakran nemzeti jellegű afrikai zsinatok esetében sem. Magyarország vonatkozásában pedig – a királyi biztosok kiküldését megakadályozni hivatott magyar egyházi érvekhez hasonlóan¹⁸ – kétségbe vonta, hogy a magyar királyok apostoli legátus rangjából levezethető speciális jogosítványok kiterjednének erre a területre is. Caprano nem csak azt vitatta, hogy a II. Szilveszter pápától Szent Istvánnak és utódainak adott különleges apostoli delegátusi ranggal járó jog, miszerint a magyar királyok a pápa helyett és nevében intézhették (disponere atque ordinare) a helyi egyház ügyeit, az uralkodó zsinat feletti jogára is vonatkozik. Feltéve, de meg nem engedve, hogy az általa egyébként

¹⁶ A Caprano által használt, 1821. március 19-re datált másolatot lásd SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 73r–v. A dokumentum, 1821. március 23-i dátummal megtalálható Rudnay Sándor prímás 1822. június 24-én VII. Piusz pápához írott levelének mellékleteként. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (=MNL OL), Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztratórája. Acta Generalia (=A 39), 8407/1822 és Esztergomi Prímási Levéltár (=EPL), Acta Rudnayana, pubblico-ecclesiastica, Synodi Nationalis Hungaricae acta (Nr. 70) 26., A Ferenc császár által aláírt eredeti levél. EPL, Nr. 70/18.

¹⁷ A jozefinista egyházpolitikai elvek szerint a királyt megillették a *jura circa sacra*, amelyek egyrészt az egyház és vallás védelmezésének jogát és kötelességét (*advocatia ecclesiastica*) másrészt az államhatalom egyházzal szembeni önvédelmének jogát (*inspectio saecularis*) foglalták magukba. Vö. RITSMANN: i. m. 162.

¹⁸ Idézetek az egyházi hatalom világi hatalomtól való függetlenségére (cím és dátum nélküli névtelen feljegyzés) EPL, Nr. 70/7., Responsum negativum ad quaestionem: utrum in Synodis Ecclesiae Hungaricae Nationalibus vel provincialis interfuerit Commissarius Regius? (1820. augusztus 14.) EPL, Nr. 70/8., Animadversiones contra Commissarii Regii in Synodo Nationali praesentiam. EPL, Nr. 70/9.

hitelesnek tekintett szilveszteri bullában adott speciális felhatalmazások magukba foglalták a zsinat összehívásának, szabályzata meghatározásának és az ülések elnöklésének jogát is, egyúttal amellelt érvelt, hogy a magyar királyok a történelem során már elvesztették ezen jogukat. Mivel ugyanis évszázadokon keresztül nem éltek e jogukkal, az az elévülés okán megszűntnek tekintendő még akkor is, ha vitatott, vajon II. Géza lemondott-e róla.

Míg a király és a Szentszék felügyeleti jogokra vonatkozó (összehívás, ellenőrzés, jóváhagyás) egymással ellentétes igényeit¹⁹ a királyi pápensből kiindulva elemezte Caprano, a helyi egyház és a Szentszék joghatósága közötti ellentéteket a Rudnay primásnak tulajdonított levél alapján vizsgálta meg.²⁰ Már önmagában azt is a bécsi udvar káros befolyásaként értékelte, hogy az uralkodó határozta meg a nemzeti zsinaton tárgyalandó témákat, azt azonban különösen aggodalmasnak találta, hogy a zsinat témáinak egy része jelentős mértékben átlépte egy nemzeti zsinat hatáskörét. Az államtitkársági szakértő magát a nemzeti zsinat központi témáját, az egyházfegyelem általános megújítását is kizárólag szentszéki jognak nevezte, tekintettel arra, hogy ilyen általános jellegű szabályozást csak a pápa kifejezett vagy hallgatóságos engedélyével lehet megalkotni, és alacsonyabb rangú hatóságnak (nemzeti zsinat) nincsen joga a magasabb hatóság (pápa) által hozott törvényeket bármilyen módon megváltoztatni vagy kijavítani.

Caprano ugyancsak problematikusnak ítélte a Káldy-féle bibliafordítás új kiadását. A különböző szentszéki rendelkezésekre hivatkozva hibásnak nevezte azt a felvetést, hogy jegyzetek nélkül jelentessék meg az új kiadást, hiszen a Káldy-fordítás hivatalos szentszéki jóváhagyásban sosem részesült.

Caprano rámutatott, hogy szintén ellentétes az egyházjoggal, hogy a zsinaton az egyházi házasságjog bizonyos kérdéseiről, többek között a házasság semmisségének eseteiről határozzanak. Hangsúlyozta, hogy ha az adott országban uralkodó körülmények bizonyos eltéréseket szükségessé is tehetnek a XIV. Benedek *Dei miseratione* kezdetű, e tárgyban kiadott apostoli

¹⁹ Formálisan a Zsinati Kongregáció felállításával, V. Sixtus pápaságától kezdve tartott igényt a Szentszék arra, hogy a tartományi (regionális) zsinatok határozatait felülvizsgálja, és jóváhagyja. Vö. REGOLI, Roberto: *Concili italiani. I sinodi provinciali nel XIX secolo*. Archivum Historiae Pontificiae 46(2008) 141–142; 147.

²⁰ Declaratio punctorum in litteris Suae Majestatis Cesareo-Regiae Primati scriptis recensitorum. SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 73v–74v. A levél eredetéről: lásd a 11. lábjegyzetet.

konstitúciójában foglaltaktól,²¹ minden ilyen változtatás vagy kivétel engedélyezésére csupán a Szentszék jogosult.

Caprano néhány, kizárólag Rudnaynak az erdélyi püspökhöz írott feljegyzésében szereplő témát kifejezetten abszurdnak nevezett. Ide sorolta a liturgikus könyvek (különösen a misekönyv és a breviárium) megújításának tervét, valamint a szerzetesrendek szabályzatainak felülvizsgálatát – és a primási levélben felvetett megvitatandó alternatívákat –, amelyek nem csupán a nemzeti zsinat joghatóságát meghaladó kérdések, hanem egyúttal az egyházi hagyománnyal is gyökeresen szakítanak (mint például a kontemplatív szerzetesrendek megszüntetése; az ünnepélyes örökfogadalom eltörlése).

A szakértő a zsinaton tárgyalandó összes témát csupán azért nem elemezte behatóan, mert némelyik megfogalmazását túlzottan homályosnak találta. A megvitatásra szánt pontokról kialakított véleménye összességében így is határozottan negatív volt. Legfőbb kritikai észrevétele abban állt, hogy hiába képzelhető el, hogy a zsinat majd szabadon vitathatja meg a felvetett témákat, ha maguk a felvetett kérdések egyértelműen jelzik, hogy az udvar milyen szellemű határozatokat vár el a zsinattól. Ilyen körülmények között erősen valószínűsítette, hogy a kormányzat befolyása alatt a zsinati atyák éppen a Szentszék által kívánatosnak tartottal ellentétes döntéseket fognak hozni. A zsinatot mindenesetre a viták tényleges szabadságától és a döntések kimenetelétől függetlenül is szabálytalannak nevezte, ugyanis a napi-renden szereplő témák részben abszurdak, részben pedig olyan tárgyakra vonatkoznak, amelyek meghaladják a nemzeti zsinat hatáskörét.

Különösen sérelmezte végül, hogy az uralkodói leiratban semmiféle garancia nincsen arra, hogy a zsinati dekrétumokat legalább utólag be kívánnák mutatni a Szentszéknek, így orvosolva a nemzeti zsinat által tárgyalt kérdések esetében fennálló joghatóság hiányát. Ellenkezőleg: az uralkodói jóváhagyás kifejezett rögzítéséből arra következtetett, hogy az udvar ezt a lehetőséget teljességgel kizárja. Egyúttal valószínűtlennek tartotta, hogy a zsinat úgy hozna jogában nem álló döntéseket, hogy azokat utóbb Rómába akarnák küldetni jóváhagyásra. Mindenesetre a dekrétumok esetleges pápa elé terjesztését is arra irányuló kísérletnek értékelte, hogy a Szentszék olyan eredmények jóváhagyására kényszerítsék, amelyet az egyébként nem kívánt megadni.

²¹ Constitutio apostolica «Dei Miseratione», 3 novembris 1741, Sanctissimi Domin nostri Benedicti Papae XIV Bullarium. Jacobum Caroboli, Dominicum Pompeati. Venetiis, 1768. 36–39.

A Szentszék szemében veszélyesnek tűnő helyzet megoldására Pietro Caprano két alternatívát vázolt. A legjobbnak azt látta, ha megkísérlik a nuncius útján megakadályozni a zsinat összehívását, meggyőzve az udvart, hogy az erkölcsi válságra inkább a Szentszékkel egyeztetve keressenek megoldást. Amennyiben viszont ez a kísérlet nem járna sikerrel, Caprano helyesebbnek tartotta, ha a Szentszék nem emel szót. Egyrészt ugyanis a primásnak kétségtelenül jogában áll nemzeti zsinatot összehívni, másrészt pedig a királyi joghatóság kérdésében az apostoli cím tartalmáról szóló elvi vita túl hosszúra nyúlhatna.

A zsinat megvalósulása esetén még a pápai jóváhagyás forszírozását sem tartotta célszerűnek, illetve erre a zsinati határozatok tartalmától függően két megoldási lehetőséget vázolt: amennyiben a zsinati határozatok nem lépik át a nemzeti zsinat hatáskörét, a Rómába felülvizsgálatra és jóváhagyásra beküldött dokumentumot a Szentszék előzetes vizsgálat után megerősítheti. Ha azonban a királyi jóváhagyás ténye oly módon kerül rögzítésre a dekrétumokban, hogy az nem csupán a határozatok végrehajtása feletti uralkodói védnökség ígérését jelenti, akkor nem tanácsos írásban megerősítő választ adni, amíg a királyi jóváhagyás kifejezését nem törlik a zsinati dokumentumokból. Esetleges áthidaló megoldásként felvetette, hogy a Szentszék maga rögzítse az egyházi megerősítésről szóló levélben: a királyi jóváhagyás csupán a végrehajtás világi támogatásának ígéretéként értenődő.²² A zsinat 1822 májusában valószínűsített kimenetele szerint Caprano mindenesetre arra számított, hogy az elfogadott határozatok szabálytalanok lesznek, akár önmagukban, akár a nemzeti zsinat joghatósági hiánya okán. Ezért azt javasolta, hogy amennyiben sok és fontos kérdésben születik szabálytalan határozat, a Szentszéknek utólag, óvatos tárgyalások útján kell elérnie, hogy ezeket megváltoztassák, illetve Rómától kérjék az érvényességhez szükséges felhatalmazásokat.

A részletesen bemutatott szentszéki szakértői vélemény alapvetően pesszimista szemlélete akkor válik érthetővé, ha figyelembe vesszük, hogy a

²² Ugyanez a szentszéki álláspont szerepel a *La France Chrétienne Journal* 1822. október 30-i számának a magyarországi nemzeti zsinatról közölt hírében: „Le souverain en approuvant cette réunion avoit témoigné le désir que son travail fut terminé le plutôt possible, et s'étoit réservé la ratification de tout ce qui seroit résolu; (cette ratification ne peut être considérée que sous le rapport de protection pour l'exécution des décrets du concile qui doivent être approuvés du Souverain Pontife pour être obligatoires dans le fore interieur s'il s'agit de discipline générale, et d'objets dogmatiques.” SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 77r–78r.

dokumentum az erdélyi egyházmegyei zsinatról érkezett nem éppen kedvező hírek ismeretében,²³ a magyar egyház és a Szentszék közötti bármiféle közvetlen kapcsolat hiányában készült. A nunciatura által megküldött, államtitkárságra érkezésükkor gyakran már elavult információk alapján így egy kifejezetten jozefinista szemléletű, a Szentszék jogait kétségbe vonó vagy legalábbis figyelmen kívül hagyó nemzeti zsinattal számoltak Rómában.

A negatív olvasatot tovább erősítette az a tény, hogy az államtitkárságon egészen 1823 márciusáig nem tudtak arról, hogy Rudnay primás – egy kiváló papja javaslatára²⁴ – a zsinatot megelőzően áldást kért az egyházi gyűlés résztvevőire és munkájára, valamint biztosította a pápát a zsinat egyház-hű szelleméről és arról, hogy a határozatokat majd a pápa elé terjesztik.²⁵

Gioacchino Pedrelli²⁶ passzionista misszionárius feljegyzése

A magyar nemzeti zsinattal kapcsolatos negatív várakozások a zsinat kezdetét követően küldött nunciaturai jelentések alapján kezdtek megváltozni. A

²³ Az erdélyi zsinatról lásd MESZLÉNYI: *i. m.* 271–276.; és HERMANN Egyed: *Az 1822-i erdélyi egyházmegyei zsinat*. In: A Gróf Klebelsberg Kunó Magyar Történetkutató Intézet Évkönyve V. Szerk. ANGYAL Dávid. Budapest, 1935. 243–269. A két munka elsősorban a bécsi nunciatura levelezésében megtalálható dokumentumok alapján dolgozta fel az erdélyi zsinat történetét. A zsinattal kapcsolatos további anyagok, valamint a zsinat ügyével foglalkozó 1825. december 1-jei, és 1826. július 9-i bíborosi ülések dokumentációja megtalálható: SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 47. fasc. 14–16.

²⁴ „Un distinto ecclesiastico della diocesi di Strigonia, ha suggerito a Monsignore Arcivescovo che in un'affare sì rilevante, qual' è quello della celebrazione d'un Sinodo Nazionale, a cui presiede l'Arcivescovo come legato nato della Santa Sede dovrebbe questi per lo meno scrivere alla Santità di Nostro Signore per ottenere l'Apostolica benedizione, affinché possa sortirne il desiderato effetto. Non si dubita che Monsignore Arcivescovo sarà per prestarsi a questo savio suggerimento.” Paolo Leardi bécsi nuncius 727. sz. jelentése. (1822. június 6.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 229v.

²⁵ Meszlényi a bécsi nuncius 1823. március 4-i jelentése alapján tévesen állítja, hogy Rudnay a nemzeti zsinat előtt áldást és bűcsút kért a pápától. Paolo Leardi bécsi nuncius 792. sz. jelentése (1823. március 4.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 279v–280r.; MESZLÉNYI: *i. m.* 254. A szóban forgó levélben a primás valójában csak áldást kért a pápától. Vö. Rudnay Sándor levele VII. Piusz pápához a nemzeti zsinat összehívásáról. (1822. június 24.) MNL OL, A 39, 8407/1822. Ezt erősíti meg Pedrelli jelentése is, amelyben csak áldáskérésről beszél Rudnay levele kapcsán. Gioacchino Pedrelli: *Notizie del Sinodo Nazionale d'Ungheria* (1922. december) SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria 1822, pos. 40. fasc. 9. 84r.

²⁶ Gioacchino dello Santo Spirito Pedrelli (1779–1830) passzionista szerzetes. 1819–1822 között Bulgáriában misszionárius. A nagy műveltségű és jó szervezőkészségű szerzetest XII. Leó pápa nagyra tartotta, és fontos feladatokat bízott rá, többek között a Szent Lélek rend megreformálását. Feletteseivel támadt konfliktusai miatt 1830-ban elhagyta a rendet. *La missione passionista di Bulgaria tra il 1789 e il 1825*. A cura di SOFRANOV, Ivan CP. Curia Generale Passionisti. Roma, 1982. 56.

részben a zsinat időszaka alatt, részben az egyházi gyűlés befejezése után kelt jelentésekből ugyanis kiderült, hogy a zsinat résztvevői egyházas lelkiülettel, teljes harmóniában, az egyház jogait védelmező módon tárgyalták a kérdéseket. Leginkább Vurum József²⁷ püspök tűnt ki egyházas szellemével, ő tekinthető a zsinat igazi lelkének.²⁸

A bécsi nunciaturáról érkező pozitív hírek sem oszlatták el azonban teljesen a kezdeti bizalmatlanságot. Erről tanúskodik, hogy Ecole Consalvi bíboros államtitkár²⁹ az 1822. november 6-án a bécsi nuncius uditorejának, Giovanni Muzinak³⁰ írt válaszában ugyan örömet fejezte ki a kapott kedvező hírek miatt, különösképpen pedig azért, mert a zsinati résztvevők kifejezték szándékukat, hogy a dekrétumokat be kívánják mutatni a Szent-széknek; ugyanakkor további információkat kért, elsősorban a 717. számú nunciusi jelentésben szereplő témák ügyében, azaz a Caprano által készített, fent ismertetett egyházi szakvéleményben tárgyalt kérdésekben.³¹ Muzi uditore sietett megnyugtatni Consalvi államtitkárt, hogy a nevezetes 717. számú nunciusi jelentésben szereplő témák közül egyben sem hozott döntést a zsinat. A fő ok az volt, hogy a résztvevők egy része nem tartotta lehetségesnek, hogy fegyelmi téren újításokat fogadjon el a zsinat, különösen

²⁷ Vurum József (1763–1838) megyéspüspök. 1788-ban szentelték pappá, 1805-től egri kánok, majd a líceum igazgatója. 1810-ben szabadkai címzetes püspök, 1816–1821 között székesfehérvári, 1821–1827 között nagyvárad, majd haláláig nyitrai püspök. VICZIÁN János: *Vurum József*. In: MKL 15. 2010. 324.

²⁸ Paolo Leardi bécsi nuncius 758. sz. jelentése (1822. szeptember 26.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 251r; Paolo Leardi bécsi nuncius 764. sz. jelentése (1822. október 9.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 255v; Giovanni Muzi bécsi uditore 2. sz. jelentése (1822. október 22.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 259v–260r; Giovanni Muzi bécsi uditore 3. sz. jelentése (1822. október 22.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 260r–261v; 1822. október közepétől a Veronai Kongresszusra utazó nuncius helyett az uditore követte nyomon az eseményeket: Giovanni Muzi bécsi uditore jelentése (1822. október 17.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 259r–v. A jelentések egy részére hivatkozik MESZLÉNYI: *i. m.* 257–262.

²⁹ Ercole Consalvi (1757–1824) bíboros, államtitkár. 1797-ben a pápai hadsereg megszervezője, 1800–1806, majd 1814–1823 között bíboros államtitkárként a pápai állam politikájának legfőbb alakítója. ROVERI, Alessandro: *Consalvi, Ercole*. In: DBI 28(1983) 33–43.

³⁰ Giovanni Muzi (1772–1849) apostoli vikárius, megyéspüspök. Tanulmányait a római szemináriumban majd a Collegio Romanóban végezte. 1794-ben szentelték pappá. 1815-től a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációjának konzultora. 1817–1823 között a bécsi nunciatura uditoreja. 1823–1825 között apostoli vikárius Chilében a spanyol ajkú Latin-Amerikára kiterjedő egyházi joghatósággal. 1825-től Città di Castello megyéspüspöke. LUPI, Maria: *Muzi, Giovanni*. In: DBI Vol. 77. http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-muzi_%28Dizionario-Biografico%29/

³¹ Ercole Consalvi bíboros államtitkár 12991. sz. válasza Giovanni Muzi bécsi uditoreának (1822. november 6.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 245. fol. 617r.

a Szentszékek fenntartott ügyekben. A főbb határozatokat felsoroló jelentésben egyúttal kiemelte Gioachino Pedrelli pozitív szerepét a vegyes házasságok kérdésében folyó vitánál. A passzionista szerzetes ugyanis bizalmasan jelezte a primásnak, hogy e dekrétum nem tetszene a pápának, ezért azt visszavonták. A sikeres intervencióból az uditore azt a következtetést vonta le, hogy a jövőben szerencsés volna a nemzeti zsinato(ko)n egy szentszéki küldött jelenléte.³²

Gioachino Pedrelli egyébként félhivatalosan éppen ilyen szentszéki megbízott szerepét töltötte be: a nuncius küldte 1822. szeptember végén Pozsonyba, hogy az ott folyó zsinatról közvetlen információkat szerezzen. A Rudnayt korábban jól ismerő szerzetes³³ tehát nem a primás marasztalására vett részt a zsinaton török fogságából hazatérőben.³⁴ Az kétségtelen, hogy Rudnay primás megkérte a Rómába tartó Pedrellit, hogy érdeklődjön az iránt, miért nem kapott választ a zsinat megnyitása előtt a pápához intézett levelére.³⁵ Az az ötlet azonban hogy első kézből, hitelesen tájékoztassa a Szentszéket a zsinat lefolyásáról és a magyar egyház Róma-hűségéről, inkább az olasz szerzetestől származhatott.³⁶

Korábban csak Pedrellinek a magyar primáshoz intézett 1822. december 28-án kelt levele alapján lehetett tudni arról, milyen aggodalmak éltek Rómában a zsinattal kapcsolatban, mennyire örültek a Pedrelli (és ugyancsak részben a passzionista szerzetes információira támaszkodó nunciatura)

³² Giovanni Muzi bécsi uditore 6. sz. jelentése (1822. november 18.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 262r–263r. Vö. MESZLÉNYI: i. m. 260.

³³ Rudnayval való három évre visszanyúló ismeretségéről így ír Pedrelli: „La servitù da me contratta con l'arcivescovo Primate da 3 anni indietro mi aprì la strada all'invito nel Palazzo principale, ove potei comodamente intervenire alle Congregazioni, e poi nella Chiesa alle sessioni.” PEDRELLI, Gioachino: *Notizie del Sinodo Nazionale d'Ungheria* (1922. december). SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 81r.

³⁴ Nem világos, mi alapján írja azt Meszlényi, hogy Pedrelli „török fogságból” utazott Rómába Magyarországon keresztül. Vö. MESZLÉNYI: i. m. 263. A hivatkozott forrásban erre semmiféle utalás nincsen. Giovanni Muzi bécsi uditore 6. sz. jelentése (1822. november 18.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 263r.

³⁵ PEDRELLI, Gioachino: *Notizie del Sinodo Nazionale d'Ungheria* (1922. december). SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 84r.

³⁶ Vö. CSERNOCH: i. m. 891. Ezt veszi át MESZLÉNYI: i. m. 269. Csernoch mindenesetre egyedül Pedrellinek Rudnayhoz Rómából intézett levelére hivatkozik. Ebben ugyanakkor így fogalmaz a passzionista szerzetes: „Iter facienti Roman versus hoc mihi semper cordi fuerat, ea scilicet loqui de Nationali Synodo Hungarica, quae consona forent veritati, iustitiae, ac religioni.” Gioachino Pedrelli passzionista levele Rudnay Sándor esztergomi érseknek. (1822. december 28.) EPL, 70/193.

pozitív híreinek.³⁷ Pedrelli nem csupán szóban tájékoztatta a római bíborosokat a zsinatról, hanem – miként az feltételezhető volt – írásos beszámolót is készített az államtitkárság számára.

Pedrelli jelentése kifejezetten pozitív képet festett a zsinatról, szinte már-már tendenciózusan szépítő. Különösen olyankor érhető ez tetten, amikor a szeptember első felében megvitatott kérdésekről ír, amelyek tárgyalásánál személyesen nem volt jelen. A rendelkezésére álló valós információ-morzsákból ilyenkor maga alkotott egy a zsinat munkáját Róma szemében kedvező fénybe állító, de a valóságnak nem mindenben megfelelő olvasatot.

Pedrelli például hangsúlyozottan a jezsuitákkal hozta összefüggésbe azt a nemzeti zsinat kezdetén hozott határozatot, amely cáfolta a zsinati atyák tudomása szerint a königsbergi egyetemen publikált és a magyar katolikus egyháznak hamis hitvallást tulajdonító röpiratot. Beszámolójában a röpirat zsinati határozattal történő visszautasításának kezdeményezőjeként az ex-jezsuita kalocsai érseket, Klobusiczky Pétert³⁸ nevezte meg, és a döntés végső célját abban láttatta, hogy ezzel is csökkenteni kívánták Magyarországon a jezsuitákkal szembeni ellenszenvet, így előkészítve visszatelepítésüket. A röpirat zsinati elutasítását valójában nem a kalocsai érsek kezdeményezte, hanem Jordánszky Elek³⁹ esztergomi kanonok.⁴⁰ A jezsuita rend

³⁷ Pedrelli beszámolójának, valamint a bécsi nuncius, illetve uditore által küldött jelentéseknek szemléletbeli és tartalmi hasonlóságai arra engednek következtetni, hogy a zsinat első feléről a passzionista szerzetes lehetett a nunciatura egyik fő információs forrása. Ezt újabb adatokkal csak a zsinat lezárulása után egészítik ki a Bécsbe érkező egyháziak. Vö. Giovanni Muzi bécsi uditore 3. sz. jelentése (1822. október 22.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 260v.

³⁸ Klobusiczky Péter (1752–1843) jezsuita szerzetes, érsek. A Jézus Társasága 1773. évi eltörlése után 1774-ben a nagyváradai egyházmegye papjává szentelték. 1787-től Kollonich László kalocsai érsek titkára. 1808-tól szatmári megyéspüspök, 1821-től kalocsai érsek. TAKÁCS Emma – LAKATOS Andor: *Klobusiczky Péter*. In: MKL 7. 2002. 31–32.

³⁹ Jordánszky Elek (1765–1840) esztergomi kanonok, főlszentelt püspök. 1789-ben szentelték pappá. 1807-től pozsonyi, 1816-tól esztergomi kanonok. 1827-ben Nagyszombatban érseki helynök. 1831-ben tinnini c. püspökké szentelték. TAKÁCS Emma: *Jordánszky Elek*. In: MKL 5. 2000. 891.

⁴⁰ *Diarium Synodi Nationalis Hungaricae Anno 1822. die 8 Septembris Posonii sub Celsissimo Principe et Primate Alexandro Rudnay de Eadem et Divek Ujfalu inchoata, et sequentibus continuata, sub Provincialatu A. R. P. Joannis Evangelistae M. Minetti. Budapest Főváros Levéltára (=BFL), A Pesti Szervita Rendház és a Magyar Rendfőnökség iratai (=XII. 3.), IV. tétel 3. A zsinati határozat: Decreta Synodi Nationalis Hungaricae Posonii in Ecclesia SS. Salvatoris die 8^a Septembris et sequentibus 1822 celebratae. (Sessio I. Caput I.) MNL OL, A 39, 6021/1924. 2v.*

visszatelepítésének ügye pedig nem ennél a zsinati pontnál, hanem a tanulóifjúság erkölcsös nevelésének tárgyalása során került szóba.⁴¹

Pedrelli a bibliafordítás ügyéről szólva is azt hangsúlyozta, hogy a Bibliatársulat terjeszkedésének megakadályozására egyedüli hivatalos fordításként az „egy bizonyos magyar jezsuita” által készített fordítást fogadják el, amelyet összevetnek a Vulgátával.⁴² Ugyancsak kiemelte, hogy a püspökök ellenezték, hogy a magyar papnövendékek a bécsi papnevelő intézetben tanuljanak, és csupán azért mentek bele, hogy korlátozott számú növendék kerüljön az Augustineumba, hogy ne kerüljenek ellentétbe az uralkodóval – és egyáltalán nem tett említést arról, hogy ebben a vitában mi volt a primás szerepe.⁴³

A Szentszék számára a zsinatot megelőzően komoly aggodalomra okot adó, szerzetesrendekkel kapcsolatos határozatok esetében egyrészt azt hangsúlyozta: ezeknek fő célja, hogy figyelmeztesse a szerzeteseket kötelességeikre. Másrészt pedig kiemelte, hogy a határozatok hozatala során a zsinati atyákat a Szentatya iránti odaadó lelkiület jellemezte, és amennyiben a trienti zsinat rendelkezéseitől valamiben eltértek, minden esetben hozzátették a záradékot: „*praevia approbatione Sedis Apostolicae*”.⁴⁴

⁴¹ Decreta Synodi Nationalis Hungaricae Posonii in Ecclesia SS. Salvatoris die 8^a Septembris et sequentibus 1822 celebratae. (Sess. IV. Cap. II. 3., Sess. IV. Cap. III. §. III. 7.) MNL OL, A 39, 6021/1824, 99; 120. Lásd még: FAZEKAS Csaba: *A szerzetesrendek közéleti szerepének megítélése a reformkorban, különös tekintettel a jezsuitákra*. In: *Fiatl egyháztörténeti írásai*. Szerk. FAZEKAS Csaba. Miskolci Egyetem BTK Újkori Magyar Történeti Tanszék. Miskolc, 1999. 76–113.

⁴² A bibliafordítás ügyéről a zsinaton lásd MESZLÉNYI: i. m. 259–260.; HORVÁTH Konstantin: *A bibliafordítás kérdése utolsó nemzeti zsinatunkon*. Katolikus Szemle 43(1929) 2. 97–111.; valamint SZÖRÉNYI László: *Verseggy értekezése a Káldi-féle bibliafordításról*. In: *In memoriam Verseggy Ferenc* 2. Emlékkönyv a Szolnokon 1982. december 3-án tartott tudományos ülésről anyagából. Szerk. SZURMAY Ernő. Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár. Szolnok, 1983. 43–54.

⁴³ Az Augustineummal kapcsolatos vitákra és Rudnay szerepére lásd *Diarium Synodi Nationalis Hungaricae Anno 1822. die 8 Septembris Posonii sub Celsissimo Principe et Primate Alexandro Rudnay de Eadem et Divek Ujfalu inchoata, et sequentibus continuata, sub Provincialatu A. R. P. Joannis Evangelistae M. Minetti*. BFL, XII. 3., IV. tétel, 10–11. Vö. még: TUSOR Péter: *A bécsi Augustineum és Magyarország*. Aetas 22(2007) 1. 38.

⁴⁴ Decreta Synodi Nationalis Hungaricae Posonii in Ecclesia SS. Salvatoris die 8^a Septembris et sequentibus 1822 celebratae. (Sess. II. Cap. V. §. I. 2; Sess. II. Cap. V. §. I. 5; Sess. II. Cap. V. §. XI. 2; Sess. II. Cap. V. §. 13.) MNL OL, A 39, 6021/1824, 28–29; 30–31; 53–54; 60. Ugyanezeket foglalja össze: Rudnay Sándor hercegprimás levele VII. Piusz pápához (1822. november 30.) MNL OL, A 39, 6021/1824. 2r–5r. Mindenesetre Meszlényi is hangsúlyozza, hogy a szerzeteseket érintő határozatokról a nunciatura szintén a valóságnál kedvezőbb képet adó jelentést készített – mert „*a nunciatusnak csak a tussolt képet mutatták meg*”. Vö. MESZLÉNYI: i. m. 262.

A beszámoló pozitív hangvétele azoknál a pontoknál is megmarad, amelyek tárgyalásánál a passzionista szerzetes jelen volt. Igen részletesen számolt be az egyházi bíróságok gyakorlatának egységesítéséről, azon belül a vegyes házasságok rendezéséről folytatott vitákról. Ez egyáltalán nem meglepő, hiszen ezeken Pedrelli nem csupán személyesen jelen volt, hanem maga is szerepet játszott a protestánsok részére túl sok engedményt biztosító eljárásrend átdolgozásában. A nuncius által is jelentett⁴⁵ – nyilván magától Pedrellitől származó – esetet a passzionista szerzetes római beszámolójában részletesen is leírja: „*Az ülés végén azonban volt valaki, aki Őfőméltóságának, a hercegprimásnak szobájában alázattal rámutatott egy ilyen határozat szabálytalanságára, amelyet a Szentatya biztosan soha nem hagyott volna jóvá. Az érvek meggyőzték a primást, aki a következő ülésen megváltoztatta ugyanazon határozatot, amennyiben úgy döntöttek: «causas hujusmodi relinquenda esse conscientiae episcoporum»*.”⁴⁶

A bécsi nunciaturáról érkező jelentések, valamint Pedrelli beszámolója egyaránt a zsinat részvevőinek tiszta szándékait és a határozatokban tetten érhető egyházhűséget hangsúlyozták és így mindinkább eloszlatták Rómának a nemzeti zsinattal kapcsolatos kezdeti aggodalmait. Teljes megnyugvást ugyanakkor csak a dekretumok szentszéki felülvizsgálásának lehetősége adott volna – amely immár lehetséges opciónak számított, hiszen nem kellett attól tartani, hogy a nemzeti zsinat súlyosan átlépi hatáskörét.⁴⁷ Ezzel a hön áhított lehetőséggel attól kezdve kezdtek el számolni az államtitkárságon, hogy a nuncius 1822. szeptember 26-i levelében elsőként adott hírt arról, hogy a zsinaton uralkodó hangulat Róma-hű, és a részvevők kifejezett szándéka szerint a határozatokat a Szentszék elé fogják terjeszteni.⁴⁸ A jelentés nyomán meg is kezdődött annak vizsgálata, vajon a nemzeti zsinat

⁴⁵ Giovanni Muzi bécsi uditore 6. sz. jelentése (1822. november 18.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 263r. Vö. MESZLÉNYI: i. m. 263.

⁴⁶ „*Terminata però la congregazione vi fu persona che umilmente rappresentò a Sua Altezza il Principe Primate in sua camera l'irregolarità di un tal decreto, che certamente non sarebbe stato mai approvato dal S. Padre. Convinto il Primate dalle ragioni riformò nella congregazione seguente il decreto medesimo, e fu deciso «causas hujusmodi relinquenda esse conscientiae episcoporum»*.” PEDRELLI, Gioachino: *Notizie del Sinodo Nazionale d'Ungheria* (1922. december). SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 83v–84r.

⁴⁷ Vö. Pietro Caprano fentebb ismertetett véleménye.

⁴⁸ Paolo Leardi bécsi nuncius 758. sz. jelentése (1822. szeptember 26.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 251r.

határozatainak átvizsgálása a Zsinati Kongregáció hatáskörébe tartozik-e, vagy inkább külön bíborosi bizottságot kell erre a célra létrehozni.⁴⁹

Hiába jelezte azonban a nuncius vagy éppen Pedrelli ismételtén a zsinat és a primás azon szándékát, hogy a zsinat dokumentumait beküldik a Szentszékhez, a határozatokat hiába várták Rómában. Consalvi bíboros 1823. március 19-i, a bécsi nunciushoz intézett levelében nehezményezte is, hogy ha Rudnay sejtette, hogy a kancellária jóváhagyása hiányában nem fogják kézbesíteni⁵⁰ a zsinat aktáinak hiteles példányát, mégis miért a kancellária útján és nem közvetlenül küldte meg ezeket Rómába.⁵¹ Egyetértett ugyanakkor a primásnak a nuncius által közvetített véleményével, miszerint különbséget kell tenni azon dekrétumok között, amelyeket a zsinat közös határozattal hozott meg – ilyen esetekben nincsen szükség világi placetumra⁵² – és azok között, amelyeket kívánságként fogalmazott meg a királyhoz.

XII. Leó⁵³ pápa tervezete az erkölcsi romlás megállítására

Miután az államtitkárság szembesült azzal, hogy a zsinat jóváhagyásának folyamata Bécsben elakadt, a nemzeti zsinat ügyét levette a napirendről.⁵⁴ Az új pápa, XII. Leó ugyanakkor – a magyar nemzeti zsinat céljaival egybevágó módon – átfogó tervezetet dolgozott ki Németország népei (*popoli della*

⁴⁹ Francesco Cappaccini államtitkársági minutante levele Pietro Capranonak (1822. október 7.). SS.RR.SS. AA.EE.SS. Austria 1822, pos. 40. fasc. 9. 75r–v.

⁵⁰ Paolo Leardi bécsi nuncius 792. sz. jelentése (1823. március 4.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 280r. Vö. MESZLÉNYI: *i. m.* 254.

⁵¹ Ercole Consalvi bíboros államtitkár 19164. sz. válasza Paolo Leardi bécsi nunciushoz. (1823. március 19.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 250. 68v. MESZLÉNYI: *i. m.* 255.

⁵² Paolo Leardi bécsi nuncius 792. sz. jelentése (1823. március 4.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 247. 280r., Ercole Consalvi bíboros államtitkár 19164. sz. válasza Paolo Leardi bécsi nunciushoz. (1823. március 19.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 250. 68v. Vö. MESZLÉNYI: *i. m.* 254. A kifejezetten az uralkodó jóváhagyásához, illetve a pápai megerősítéshez kötött határozatokat Rudnay a királyhoz, illetve a pápához intézett leveleiben tételesen felsorolja. Rudnay Sándor hercegprimás levele VII. Piusz pápához (1822. november 30.) és Rudnay Sándor hercegprimás levele I. Ferenc császárnak és királynak (1822. november 30.) MNL OL, A 39, 6021/1824. 2r–5r., 42r–65v.

⁵³ XII. Leó (Annibale Della Genga) (1760–1829) pápa. 1794-ben VII. Piusz személyi titkára, majd 1795-ben kölni és hollandiai nuncius. 1816-ban bíboros, 1823-tól pápa. *XII. Leó*. In: MONDIN, Battista: Pápák enciklopédiája. Budapest, 2001. 579–583.

⁵⁴ MESZLÉNYI: *i. m.* 270. Ezzel magyarázható az is, hogy a Francesco Cappaccini fent hivatkozott levelében kért szakértői vélemény már nem található meg a vatikáni levéltárakban, illetve az államtitkárság levéltárában. Francesco Cappaccini államtitkársági minutante levele Pietro Capranonak (1822. október 7.). Arch. AA.EE.SS. Austria, 1822. pos. 40. fasc. 9. 75r–v.

Germania) erkölcsének javítására és a vallás megerősítésére. A javaslatot Giulio Maria Cavazzi della Somàglia⁵⁵ bíboros államtitkár útján 1824. március 10-én Pietro Ostini⁵⁶ bécsi internunciusnak is megküldte véleményezésre, amiből arra lehet következtetni, hogy annak tartalma az osztrák tartományokon túl Magyarországra is vonatkozott.⁵⁷ A szentszék álláspontjának megismerésére nem lenne érdektelen tehát e dokumentum rövid ismertetése a magyar nemzeti zsinat összefüggésében.⁵⁸

Figyelemre méltó mindenekelőtt, hogy a pápa a Rómában amúgy is gyanúsnak és veszélyesnek tartott nemzeti zsinattal szemben – amely mintegy felülről, határozatok útján kívánta a romló erkölcsöket és egyházfegyelmet helyreállítani – egy hatását inkább alulról, az egyes emberek belső megtérésén keresztül kifejtő eszközt, a Franciaországban már komoly gyümölcsöket termő népmissziókat kívánta ebben a térségben (*nei paesi della Germania*) is bevezetni.

A népmissziók célszerűségét nemcsak az általuk bekövetkező tényleges belső megtérések indokolták, hanem az is, hogy a jozefinista szellemű egyházpolitikai vezetés miatt számos területen betöltetlenek voltak a püspöki székek, kevés volt az igazán buzgó pap és különös veszélyt jelentett a felekezeti sokszínűség.

A pápa a térségben ismeretlen népmissziók bevezetésére első lépésként azzal a feladattal kívánta megbízni a nunciusokat és a püspököket, hogy keressenek a feladatra alkalmas és kész, buzgó papokat. Az így kiválasztott papokat azután Rómában tapasztalt misszionáriusok néhány hónap alatt felkészítik és kiképzik a hazájukban végzendő feladatra lelkipapokként.

⁵⁵ Giulio Maria Cavazzi della Somàglia (1744–1830) bíboros, államtitkár. 1795-ben kreálták bíborossá. A napóleoni időkben, mint „fekete kardinális” Franciaországba száműzték. 1814-től a Szent Hivatal titkára, 1823–1828 között államtitkár. <http://www.treccani.it/enciclopedia/giulio-maria-cavazzi-della-somaglia/>

⁵⁶ Pietro Ostini (1775–1849) bíboros. 1798-ban szentelték pappá. 1817-től a különböző kongregációk munkatársa. 1824-től bécsi internuncius. 1827-ben tarzuszi címzetes püspökké szentelték. 1827-től Svájcban, 1929-től Brazíliában nuncius. 1831-ben bíborossá kreálták. 1832–1836 között bécsi nuncius, majd Jesi püspöke. 1842-től 1847-ig a Püspökök és Szerzetesek Szent Kongregációja, majd haláláig a Zsinati Kongregáció prefektusa. BENEDETTI, Carlotta: *Ostini, Pietro*. In: DBI Vol. 79. 2013. http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-ostini_%28Dizionario-Biografico%29/

⁵⁷ Giulio Maria Cavazzi della Somàglia államtitkár levele Pietro Ostini bécsi internunciusnak (1824. március 10.) ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 254. fol. 33r.

⁵⁸ XII. Leó pápa tervezete az erkölcsi romlás megállítására. ASV, Arch. Nunz. Vienna, Vol. 254. fol. 33v–37r.

tanulmányok és imádság révén. A népmissziók ügyének elősegítését és az állami jóváhagyást a pápa azzal kívánta elérni, hogy a missziók állami engedélyeztetését célzó jövőbeni tárgyalásokon rámutatott, hogy azok egyházas-vallásos célja (az Istennel és Egyházzal szembeni kötelességek hangsúlyozása) mellett a legitim állami felsőbbtség iránti hűség megerősítése is fontos feladatuk.

Az elképzelést XII. Leó anyagilag is finanszírozni szándékozott, a szükséges mértékben kész volt fedezni a jövőbeni misszionáriusok római tanulmányainak és oda-vissza utazásának költségeit, de egyúttal remélte, hogy a hívek adományai is jelentős mértékben hozzájárulnak az ügy sikeréhez, ahogyan Franciaországban is, ahol a hívek adományai teljes egészében pótolták az elvesztett egyházi birtokok bevételeit.

Összegzés

Az 1822. évi pozsonyi nemzeti zsinatot a Szentszék kezdetben komoly fenntartásokkal kezelte. Az adott történelmi kontextusban ugyanis a kezdeményezésben két, a Szentszék jogait vitató eretnek irányzat megnyilvánulását látta. Róma egyfelől a gallikanista és febronianista tanok magyarországi megvalósulásaként értékelte a nemzeti zsinat összehívását, mint amely a nemzeti egyház Szentszékkal szembeni autonómiáját kívánja elérni, és egyúttal teret enged a jozefinista világi hatalom beavatkozásának. A zsinat napirendjének ismeretében másfelől a konciliarizmus hagyományainak felélesztésére számítottak, hiszen úgy látszott, hogy a több, kizárólag a Szentszék joghatósága alá tartozó kérdésben határozni kívánó nemzeti zsinat *de facto* a pápa fölé helyezi magát.

A zsinat munkájáról érkező nunciusi jelentések, valamint Pedrelli pozitív beszámolója végül sikeresen eloszlatták a legsúlyosabb római aggodalmakat. A híradások ismeretében a Szentszék immár lehetségesnek látta, hogy a dekrétumok pápai felülvizsgálatával és jóváhagyásával maradéktalanul szabályossá és elfogadhatóvá tehető a magyar egyházi gyűlés eredménye. Erre végül a bécsi kormányzat ellenállása miatt nem került sor, így a vitatható pontok átdolgozására vonatkozó római álláspontot már nem ismerjük.

A magyar nemzeti zsinat értékelésében bekövetkező változás mellett mindazonáltal egyfajta kontinuitás is kitapintható a szentszéki álláspontban: az egyház aktuális gondjainak megoldására az adott helyzetben továbbra sem a nemzeti zsinatot tekintették a legmegfelelőbb eszköznek. XII. Leó

pápanak a népmissziók közép-európai elterjesztésére vonatkozó tervezete egyenesen arra utal, hogy a Szentszék gyökeresen eltérő módon kívánt választani a felvilágosodásból következő erkölcsi romlás jelentette kihívásokra. Míg a magyar egyházi vezetés zsinat útján, a felvilágosodás eszköztárát győgmódul használva oktatással, ismeretközléssel és külső szabályok felállításával látta megállíthatónak az erkölcsi hanyatlást, Róma – a francia példa tapasztalata alapján – a felvilágosodás (akár egyházi szempontú) szellemiségével szakítva egy „modern” hit- és vallásfelfogás irányába tett lépéseket, amikor a felülről jövő, külső meggyőzés helyett az erkölcsi- és vallási élet megjavítását „alulról”, az egyes emberek személyes belső megterése, az egyház tanításának interiorizációja révén kívánta elérni. A tartományi zsinat, mint az egyházat érő kihívások megválaszolására alkalmas eszköz, csak közel két évtizeddel később, XVI. Gergely, majd különösképpen IX. Piusz pápasága idején tett szert ismét különös jelentőségre.⁵⁹

⁵⁹ Vö. REGOLI: *i. m.* 141–142; 147.